

V poslední době sílí úsilí vypořádat se důstojně s rozšířeným (různé příklady lze najít) a stále citlivěji vnímaném diskriminování žen. Rovnost pohlaví a nejen ta je zaručena zákony a dalšími navazujícími právními dokumenty. Může se tak zdát, že vyrovnání deformací nic nebrání. Z dosavadních náznaků to ale vůbec jednoduše nevypadá. Týká se to mnoha oblastí a ani armádu není možné z tohoto problému vyloučit. Naopak, v armádní výcvikové praxi mohou vzniknout docela vážné problémy. Myslím na problémy vztažené k tělesné zátěži žen zařazených v bojových jednotkách a vlivu této zátěže na ženský organismus, především po zdravotní stránce.

Diskutovaným tématem jsou mimo jiné i normy pro tělesnou výkonnost vojáků. Jak pro pravidelné výroční přezkušování, které se zaměřuje na bazální úroveň tělesných schopností, tak i pro profesní přezkušování. To se zaměřuje (podle potřeb armády) více na tělesné dovednosti, předpokládá ovšem výrazně vyšší obecnou tělesnou výkonnost. Profesní přezkušování představuje prověrku náročnějších tělesných výkonů, vyžadujících kromě potřebné úrovně základních tělesných schopností [síla, rychlost, vytrvalost a obratnost s pohyblivostí (koordinace pohybu)] i zvládnutí a fixaci naučených, složitějších pohybových cvičení. Jak je všem, kteří se v oblasti služební tělesné výchovy pohybují – ale nejen jim – známo, výkonnostní normy pro ženy a muže jsou odlišné. Nejde přitom o nějaké náhodné ohledy nebo galantnost vůči ženám, které se v přípravě na bojové úkoly mohou jevit nepatřičně. Tělesné výkonnostní normy jen respektují známá, teorií vyzkoumaná, publikovaná a praxí ověřená fakta. Normy berou v úvahu biologické odlišnosti tělesného organismu mezi pohlavími.

Hlasy o nerovných podmínkách, které se občas v armádě vyskytnou, převážně kritizují zvýhodňování mužů proti ženám. Objevil se už ale i protest jako by z opačné strany. Ženy si stěžovaly ne na horší podmínky, ale na své zvýhodnění proti mužům. Byla vyslovena nespokojenost právě v oblasti testování tělesné výkonnosti vojáků, z níž se dovozuje tělesná připravenost jednotek. Jinými slovy se „volalo po zrovnoprávnění“ ne v odborných, studijních, popř. kariérních možnostech, ale i v tělesné námaze.

Je logické, že většina vojáků a občanských zaměstnanců rezortu MO nemůže dost dobře znát skutečné rozdíly ve výkonnosti mužského a ženského organismu, zejména co do schopností ve výkonech člověka. Taková data a vědomosti „žijí“ jen malou část odborníků. Je proto dobře si s plnou vážností uvědomit, že zbrklé reakce na podobné hlasy mohou napáchat místo nápravy kritizovaného stavu jen škodu. I když pravděpodobně častěji až v dlouhodobějším horizontu. Ti povolání, kteří budou tuto otázku z pohledu armády řešit a hlavně rozhodovat, by tak měli činit s vědomím, že **tělesná výkonnost obou pohlaví nemá stejné parametry a v žádné ze základních tělesných schopností se nerovná. Výrazně převyšují výkony mužské nad ženskými. Jedinou doloženou „převahu“ mají ženy v obratnosti, a i v té, ne příliš velké.** Jsem přesvědčen, že pro službu na mnoha vojenských postech to zcela určitě nestačí. Kde je „pes zakopán“ doložil přesvědčivě Přívětivý [1]. Jeho informace je nutné domyslet a docenit. Mají podle mého soudu až varovný význam. Určitě by bylo dobře, kdyby

se problémem začali zabývat nejen vojenští tělocvikáři, ale i právníci, třeba i na stránkách tohoto časopisu. K tomu ostatně RMO č. 29/2002 [2] v čl. 11 vyzývá.

Dovolil jsem si proto s autorovým svolením uspořádat jeho údaje snad přehledněji a zvýraznit tak jejich závažnou výpověď. Tak se pokusit (možná laicky), dát je do ne zcela jednoduchých, ale jistě možných právnických, popř. ekonomických souvislostí (tab. 1).

Základní tělesná schopnost	Muž	Žena
Síla: obecná	100 %	50 – 70 %
horní část těla	100 %	55,8 %
střední část těla	100 %	63,5 %
dolní část těla	100 %	71,9 %
Obratnost	100 %	106 %
Vytrvalost a rychlost	100 %	60 – 85 %

Tab. 1: Výkonnostní srovnání mužského a ženského organismu

Pomineme-li existenci fyzicky nadměrně disponovaných žen a současně podprůměrně vybavených mužů, dává uvedená tabulka jasně najevo, jak to s tělesnými schopnostmi nastavenými přírodou a tím i s rovností výkonnostních možností mezi pohlavími je. A žádný trénink ani vůle jedince na tom nic podstatného nezmění.

Síla a vytrvalost jsou schopnosti, které voják potřebuje při nasazení nejčastěji. Také k tomu uvádí Přívětivý příklad s nesenou zátěží, i když z amerického prostředí, které používá podle polního manuálu tři různé úrovně bojové výbavy vojáka. Ale i čeští, např. průzkumníci či záchranáři, by byli jistě schopni dokázat, že jejich výkony a námaha se příliš neliší (tab. 2).

Varianta nesené zátěže	Hmotnost	Charakteristika zátěže
úroveň 1	21,8 kg	polní ústroj, přilba, útočný nůž a zbraň s redukováným množstvím munice
úroveň 2	32,8 kg	dtto + osobní potřeby a větší množství munice
úroveň 3	až 45,4 kg, v závislosti na nesenou zbraň dokonce až 63,6 kg	mise trvající do 72 hod., kdy není možné využít žádné dopravní prostředky

Tab. 2: Bojová výbava amerického vojáka

Tyto údaje je třeba vnímat s vědomím, že tabulka vypovídá jen o hmotnosti nesené výbavy, toho, co má voják na sobě. Aniž by udělal ještě první krok pochodu, ještě se neunavil, ještě není nevyspalý, netrpí hladem ani žízní apod. Kdo takovou zátěž s čistým svědomím na ženská záda naloží?

V jiných armádách ti, kteří to připustili už „ovoce“ sklízí. V materiálech americké vojenské lékařské služby našel Přívětivý údaje i o tom. Následkem stejných výkonnostních nároků po tělesné stránce na muže a ženy je:

- ❑ v důsledku výcviku **2x vyšší četnost zranění** obecně a na ně bezprostředně navazující doba nemocnosti – neschopnosti k výkonu služby ze zdravotních důvodů,
- ❑ až **8x častější výskyt únavových zlomenin, zánětů šlach, bolestí zad** aj.,
- ❑ že se v souvislosti s armádním výcvikem riziko zranění a jeho případné následky začínají jevit **nejen jako zdravotnický, ale i jako závažný právní problém.**

Že nejde jen o specifiku vojsk USA, a že by tedy i AČR mohly tyto problémy potkat, lze předpokládat i podle toho, že obdobné závěry vyvozuje a uvádí i sledování v britské armádě, které přetiskla ve zkrácené podobě i MF Dnes: *V britské armádě nyní přibývá zraněných žen*, dne 4. ledna 2002 na str. 8 (originál viz na www.jrsm.org/cgi/content/full/95/1/23).

Autoři britské studie kriticky hodnotili, že „zdravotní a bezpečnostní ohledy jsou přehlíženy v zájmu prosazení pravidel rovnoprávnosti“ a že po zavedení rovnoprávnosti v požadavcích na tělesnou výkonnost se u mužů nic nezměnilo, zatímco u žen se vlivem přílišné tělesné zátěže zvýšily počty zranění z 4,6 % na více než 11 %.

Že se rovnost fyzických nároků umožňující i rovný přístup ke všem vojenským profesím a služebnímu zařazení bez omezení začíná v americké armádě projevovat jako komplikovaný problém právníků, je dost pochopitelné. Ani náš právní řád není v této sféře zcela průhledný a leckdy se může jevit i jako těžko průchodný nebo nelogický. Pro tuto situaci **(v případě, že by tuto praxi převzala i AČR)** – ve světle publikovaných údajů – jsem i jako právnický laik našel dostatek nezáviděníhodného rozplétání právnických rébusů, bez zvláštních problémů.

Jen několik příkladů:

- ❑ RMO č. 29/2002 Věstníku zpracovaný na základě vládního usnesení č. 486/2002 Sb., ukládá ve svém čl. 3 vedoucím zaměstnancům „*zabezpečit rovné pracovní podmínky ...*“ aj. Vztahuje se toto ustanovení k rovnosti na společném pracovišti nebo i na rovnost pohlaví v přístupu na všechna systemizovaná místa v rezortu a jejich obsazování při splnění kvalifikačních, bezpečnostních a jiných podmínek (?),
- ❑ čl. 7, písm. a) téhož rozkazu ukládá rovnost mužů a žen při povolávání do služebního poměru, písm. b) a c) řeší mj. rovnost vzdělávání, ochranu důstojnosti aj., ale obdobně, jako už citovaný článek č. 3 se „fikaně“ vyhýbá tomu, aby stanovil na jakých místech,
- ❑ zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, i po všech následujících novelách ukládá ve svém § 98 odst. 1 služebním orgánům povinnost zajišťovat „... *bezpečnost a ochranu zdraví vojáků při výkonu služby s ohledem na možná rizika spojená s možným ohrožením jejich života a zdraví a přijímat opatření k prevenci rizik, tato povinnost se vztahuje též na další fyzické ...*“,
- ❑ odst. 2 téhož paragrafu i zákona hovoří o vyhledávání rizik, odst. 3 o omezování vzniku rizik a jejich odstraňování už u zdroje jejich původu,
- ❑ odst. 4 písm. a) stále téhož paragrafu i zákona ukládá, volně řečeno, zajistit vojákům informace o opatřeních v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při výkonu služby. V tomto případě tedy informace ženám, o jejich téměř neovlivnitelném, tělesně-výkonnostním handicapu vůči mužům,
- ❑ § 99 téhož zákona naopak vojákovi ukládá informovat nadřízené o nedostatecích a závadách, které by mohly ohrozit bezpečnost a zdraví při výkonu služby. Předpokládám tedy, že v duchu tohoto paragrafu by při splnění předchozího ustanovení musely samy vojákyně zařazené v bojových jednotkách žádat o nápravu např. formou jiné skladby, popř. hmotnosti nesené výzbroje či výstroje, jiných tělesných výkonnostních a dovednostních požadavků apod.,
- ❑ zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce, v § 16 obecně diskriminaci zaměstnanců zakazuje, ale připouští zdůvodněné výjimky s tím, že cíl sledovaný takovou výjimkou musí být oprávněný a požadavek přiměřený. Třeba by tento paragraf jakousi cestu naznačit mohl [např. ke zpřesnění nějakého zvláštního předpisu(?)],

- i starý zákoník práce (zákon č. 65/1965 Sb., ve znění pozdějších předpisů) ukládal ve svém § 150 odst. 2 že: „*Ženy nesmějí být zaměstnávány pracemi, které ohrožují jejich mateřství.*“ Nemluví se zde o ženách těhotných či matkách, zákonodárce tedy mohl mít na mysli i preventivní ochranu mateřství budoucího.

Je toho mnoho, co potenciálně je právním problémem v případě vyslyšení hlasů ambiciózních žen, popř. i mužů prosazujících rovnost pohlaví, v přístupu na systemizovaná místa všech úrovní bez rozdílu. Na vybraných místech – zatím nevytipovaných – tedy i za cenu ohrožování zdraví žen, s velkým rizikem trvalých následků po úrazech či nemocích z povolání, smrt nevylučujíc.

Existují i názory k řešení problému pomocí úpravy, která by umožnila zařadit ženu na fyzicky exponované místo s jejím písemným nebo jinak projeveným souhlasem, po jejím předchozím, povinném obeznámení s riziky. To relativně sejme odpovědnost ze služebních orgánů za ochrannou prevenci. Současně to ale znamená vědomé ohrožování vlastního zdraví vojákyní samou. Pamětníci si jistě vzpomenou, že tzv. sebepoškozování vojákem bylo trestným činem. Současný právní náhled na tento problém neznám. Ale navíc, nepatří náhodou právo na zdraví mezi ta práva, jichž se občan vzdát nemůže? V tom případě by písemné či jiné vyjádření vojákyně určitě nemělo mít právní sílu vyšší než toto zákonné ustanovení a byli bychom tam, kde jsme začali.

Potíže by asi také vznikaly:

- v řešení úhrad léčení vzniklých prokazatelně neúměrnou tělesnou zátěží, jestliže se o možných důsledcích předem vědělo,
- v likvidaci náhrad za stejně doložené násobky doby neschopnosti ke službě z těchto důvodů,
- kdo by nesl tyto zbytečně vzniklé finanční náklady – stát potažmo rezort, protože tento stav umožnil svou benevolencí nebo daná žena jako samoplátce s argumentem, že s rizikem souhlasila (?),
- v postojích zdravotní pojišťovny (?),
- při zvýšených počtech předčasně propouštěných vojákyní ze služebního poměru po přezkumech zdravotního stavu, z důvodů zdravotní nezpůsobilosti k této službě a s tím spojeným růstem objemu finančních nákladů na výsluhové náležitosti,
- při nárazovém řešení doplňování takto početně oslabovaných jednotek a znovu růstu finančních nákladů na zbytečnou, protože předčasnou přípravu „náhradníků“ za propuštění,
- jak zabezpečovat trvalou připravenost jednotky a bojeschopnost útvaru trpícího na uvedenými příčinami opakovaně vznikající, zvýšenou „nemocnost“.

Věřím, že při současné právní úpravě je sporné rozhodnout o redukci přístupu žen na některá místa a bude asi nutné podstoupit nelehkou, dlouhou a nepopulární cestu legislativních změn. Změn ve smyslu legalizování selekce některých systemizovaných míst, která budou pro ženy právě z diskutovaných důvodů a v jejich vlastním zájmu, nedostupná. Jak jinak rozetnout začarovaný kruh mezi rovností práv obou pohlaví na straně jedné, a povinnostmi a právy zaměstnavatelů (včetně rezortu obrany) v ochraně zdraví na straně druhé. V důvodných případech přece lze zákonem omezit některá práva jednotlivce. Ochrana zdraví je jistě dost dobrý důvod k přiznání priority, i když ne každý ji může vnímat stejně.

Že není ČR v diskuzích na dané téma jediná, svědčí např. i rozhlasová relace Rádia Slovensko dne 2. 11. 2006 (17:30 hod.), kde odborníci na pracovní problematiku a právo (Ing. Barbarič, dr. Perichtová) nahlíželi ve veřejné debatě s posluchači na problém s prvořadou preferencí zdraví, na úkor rodové rovnosti. Konkrétními příklady upozorňovali na negativní důsledky a v některých případech přímo kontraproduktivitu současného, „za každou cenu“ rovného přístupu. Preferovali zákonné omezení určitých práv žen ve smyslu jejich přístupu k některým, pro jejich zdraví rizikovým pracovním místům.

V bojové činnosti je přece prioritou výcvik vedoucí ke splnění úkolu, všechno ostatní musí stranou. Nikoliv v duchu podceňování či antipatií, ale ve jménu nejvyšší hodnoty – péče o zdraví a život. Velitel by měl mít právo naplnit jednotku lidmi, kteří dávají záruku pro plnění předurčených úkolů bez dalších podmínek. Armáda by měla mít právo stanovit si vlastní kritéria pro obsazování některých systemizovaných míst, samozřejmě za současné, objektivní kontroly.

Vrátím-li se k důvodu mého zamyšlení, k otázce rovnosti pohlaví a pracovních příležitostí v rezortu obrany, myslím si **ano**, všude, kde je to reálné a přínosem pro všechny – ženy i vojenské jednotky. Pravděpodobně už od vzniku lidské rasy je považováno za optimální to, že ženské tělo je fyziologicky významně jiné než mužské. Proč by tedy mělo být za ženskou nerovnoprávnost považováno to, že se tento výrazný rozdíl projevuje i v odlišné úrovni tělesných schopností. Právo žen vidím právě v tom, že budou tyto zvláštnosti v maximální míře respektovány. A ženy samy by ho ve vlastním zájmu přesně v tom měly spatřovat jako prioritu. V úvahách spojených s případným vyrovnaním norem vojáků pro obě pohlaví při přezkušování tělesné výkonnosti, zastávám jednoznačně názor – nemrzáčme ženy ve jménu, v tomto případě nepravdivé, a tak i smyslu postrádající rovnosti pohlaví.

Literatura:

PŘÍVĚTIVÝ, L. Tělesná zdatnost a ženy v Armádě České republiky, *Vojenské rozhledy*, Praha, 2006, č. 2, s. 162-164, ISSN 1210-3292.

Prosazování principu rovnosti mužů a žen v působnosti Ministerstva obrany, *Rozkaz ministra obrany č. 29 Věstníku*, č. 16, Praha, 2002, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, s předpokládanou účinností od 1. ledna 2007.

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a účinný do nahrazení zákonem č. 262/2006 Sb.